

Kritinio mąstymo užduotys

Sąžinė ir dorovė

1. Užduotis. Sąvokos apibrėžtis.

Gyvenime nutinka visko: kuriuos pavyzdžius galima laikyti tinkamo elgesio („už“), o kurie netinkamo elgesio („prieš“) atvejais?

Sugrupuok juos lentelėje ir parašyk svarbiausią *etinę sąvoką*, susijusią su tokiais tinkamais ar netinkamais poelgiais. Suformuluok jos apibrėžtį – esminių moralinių ypatybių paaiškinimą.

- Paimti iš kaimynės saldinių kaip padėką už pagalbą.
- Neimti svetimų daiktų, nors niekas nemato.
- Būti ne godžiam, bet taupiam (pvz., nekaulyti iš tėvų santaupų).
- Atnešti dovanų mokytojui, kad trimestre išvestų dešimtuką.
- Mokėti po dešimt litų už konsultaciją mokykloje ar kontrolinio darbo perrašymą.
- Nenusirašinėti nuo kitų per kontrolinį darbą.
- Nešti saldinių klasės auklėtojui, kad pateisintų praleistas pamokas.
- Siekti gero išsilavinimo ir garbingo profesionalo vardo.
- Duoti kyšį kolegijoje, kad egzaminas būtų išlaikytas.
- Pasveikinti mokytojus kokios nors šventės proga ir atnešti gėlių.
- Jeigu būtų galima nusipirkti pažymį, duoti penkiasdešimt litų už dešimtuką.
- Prisipažinti melavus suaugusiesiems, kurie nuo mažens auklėjo teisingumo dvasia.
- Nelegaliai praturtėti dirbant valstybės tarnyboje.
- Greičiau ir patogiau tvarkyti reikalus gydymo įstaigose.
- Ateiti į darbą laiku ir stengtis gerai atlikti pareigas.
- Sudrausti tuos, kurie ką nors blogai daro (pvz., vagia).
- Nesusidėti su nelegaliai prekiaujančiais asmenimis.
- Elgtis maloniai su ligoniais slaugant už pinigus.
- Mokėti ir gauti atlyginimą vokelyje.

- Neūkiškai tvarkyti valstybės turta, jį grobstyti.
- Slėpti informaciją nuo valstybės pareigūnų (pvz., apie nelegalią prekybą ir korupciją).
- Naudotis tarnybiniu automobiliu ir pavaldiniu vairuotoju siekiant asmeninės naudos.
- Papirkinėti rinkėjų balsus rinkimuose.
- Skleisti klaidingą informaciją apie kitus asmenis.

Pavyzdžiai „už“

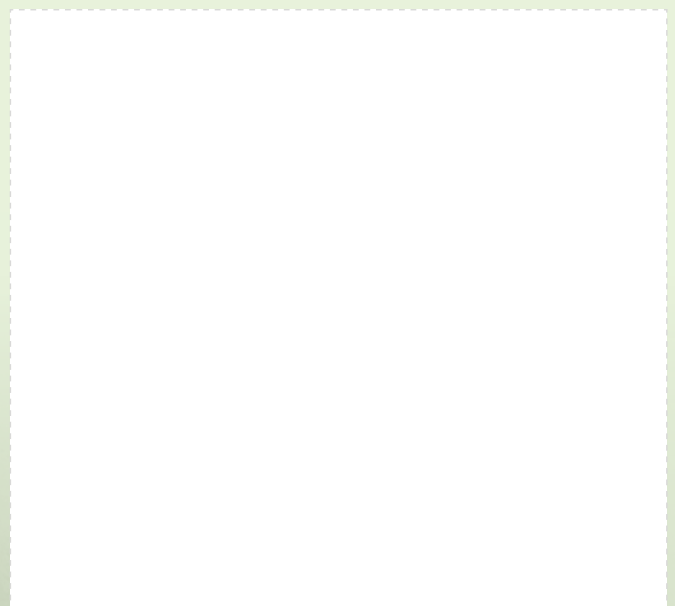
Pavyzdžiai „prieš“

Kokia etinė sąvoka apibūdina tokį elgesį?

Kokia sąvoka apibūdina tokį elgesį?

2. Užduotis. Neigiamo atvejo analizė. Atvejis iliustruoja, tačiau ar ką nors įrodo?

Pagalvok, su koku blogiu – nesąžiningu elgesiu – tau teko susidurti ir kaip baigėsi susidūrimas. Ar tavo elgesys, susidūrus su nesąžiningumo atveju, atitiko teisingumo, naudos ar pareigos etikos reikalavimus?

Moralinis veidas žmogaus, kuriam atsiskleidžia gyvenimo horizontai, priklauso nuo to, kaip baigėsi jo susidūrimas su blogiu, – teigia V. Suchomlinskis. Kai susiduriame su neetiška verslo, mokslo, švietimo ar sveikatos apsaugos sistemų, žiniasklaidos, politikos ar viešojo administravimo veikla, dažnai girdime, kad tai – tik pavieniai atvejai, kuriems nesudėtinga rasti atsvarą – teigiamų pavyzdžių.

Taikomoji etika – mokslas. Moksliniai pavyzdžiai (atvejai) gali paskatinti mokslinius tyrimus, iliustruoti teorines išvadas, bet atvejai nieko neįrodo ir teorinių teiginių nepagrindžia.

Apie vidurkį: jei viena koja stojame į ugnį, kita – ant ledo, ar tai reiškia, kad mums nei šilta, nei šalta?

(prof. dr. Laimutė Jakavonytė)

Keliais sakiniais pasamprotauk tema: „Nesąžiningos veiklos atvejai versle, politikoje, moksle, švietimo, sveikatos apsaugos sistemose, žiniasklaidoje, viešajame administravime gali padaryti nepataisomos žalos profesijos prestižui, piliečių pasitikėjimui institucijomis. Pavieniai neigiami atvejai padaro daugiau žalos nei gausūs teigiami pavyzdžiai, kurie gerina žmonių įvaizdį ir profesijos prestižą.“

Pateik neigiamo atvejo pavyzdį ir argumentuok, kodėl tai reikšmingas pavyzdys, kaip kompromituojamas profesijos prestižas pasirinktu atveju. Pagrįsk, kodėl taip vertini.

Pasinaudok pirmoje užduotyje pateiktais *poelgių pavyzdžiais* ir lentelėje pateiktomis *sąžinės atvejų analizės gairėmis*.

Teisingumas ir racionalumas: ar įmanoma visada elgtis sąžiningai ir teisingai? Kodėl privalu vadovautis protu ir pareiga, o ne elgtis pagal situaciją? Ar pateisinamos profesinės privilegijos modernioje demokratinėje visuomenėje? Kodėl su kitu žmogumi reikia elgtis kaip su tikslu, o ne priemone?

Nauda ir etika: ar pateisinamas žmogaus nukrypimas nuo moralinio principo, jei tai atitinka jo interesus? Kokia naudosis kaina? Ar būna per brangi nauda? Kokią naudą velniai gaudo?

Įspėjanti sąžinė prieš veiksmą: ką daro žmonės gavę įtartinę pasiūlymą? Kokie profesinės veiklos pasiūlymai turi būti vertinami kaip nepriimtini?

Kompromitavimas: Ar visada žiniasklaidos priemonės žmonių poelgius, įvykius pristato nešališkai ir kompetentingai? Kaip gali būti kompromituojamas žmogaus geras vardas, pasirinktos profesijos prestižas?

Pažado laikymasis: Kokius etinius padarinius sukelia pažadų netesėjimas? Kodėl reikia laikytis pažado, jeigu kiti nesilaiko, meluoja ar apgaulinėja?

Autoriteto ar autonominė sąžinė: Ar tikrai kategoriškumas rodo nepagarbą aplinkiniams? Galbūt autoritetas yra reikalingas, o gal jis slegia, didina nepasitikėjimą savo sprendimais, skatina agresyvų, gynybinį elgesį?

Teisianti sąžinė po veiksmo: ką daro žmonės sužinoję apie netinkamą poelgį? Kokios korupcijos pasekmės? Kurių profesijų darbuotojų nesėkmės labiausiai pastebi visuomenė?

Emocionalumas: Ką jaučia žmogus, pasielgęs nesąžiningai? Jei žmogų galima įžeisti net to nenorint, kurių profesijų atstovai privalo būti labai taktiški, demonstruoti geras manieras ir puikiai išmanyti profesinį etiketą?

Savivertė: Kokiose situacijose žmogus gali patirti pažeminimą? Kaip siūlytum drausminti tuos, kurie žemina kitus ir elgiasi nesąžiningai? Ar verta prisipažinti davus kyšį?

3. Užduotis. Skaitymas ieškant prasmės: I. Kantas. *Dorovės metafizikos pagrindai.*

Prisimink, ką žinai apie Imanuelį Kantą, dorovės dėsni ir autonominę sąžinę.

- Perskaityk lentelėje pateiktus teiginius ir paspėliok, apie ką šis Kanto tekstas galėtų būti.
- Nuspręsk, ar su teiginiais sutinki, iš dalies sutinki, ar visiškai nesutinki.
- Tada atidžiai perskaityk papildomą skaitinį – I. Kanto veikalo *Dorovės metafizikos pagrindai* ištrauką. Ieškok jame citatų – argumentų, patvirtinančių pateiktus teiginius, ir surašyk šiuos argumentus lentelėje (skiltyje *Įrodymai „už“* arba *Įrodymai „prieš“*).
- Baigę skaityti pasiskirstykite poromis, aptarkite surinktus įrodymus ir bandykite priėti bendrą nuomonę, ar tekstas pagrindžia teiginius, ar juos paneigia.
- Parašyk santrauką apie dorovės sampratą taip, kad ją suprastų devintos (pirmos gimnazijos) klasės mokinys.

Teiginys

1. Daugelis žymių filosofų, kaip ir I. Kantas, svarbiausiu etikos tikslu ir aukščiausiuoju gėriu laikė laimę. *Sutinku* *Iš dalies sutinku* *Nesutinku*

Įrodymai „už“

Įrodymai „prieš“

2. Žmogaus poelgiai ne visada atitinka pareigą.

Sutinku

Iš dalies sutinku

Nesutinku

Įrodymai „už“

Įrodymai „prieš“

3. Geras savaime yra toks poelgis, kuris neprieštarauja pareigai.

Sutinku

Iš dalies sutinku

Nesutinku

Įrodymai „už“

Įrodymai „prieš“

4. Kartais net ir gailestingi žmonės tampa abejingi svetimam vargui.

Sutinku *Iš dalies sutinku* *Nesutinku*

Įrodymai „už“

Įrodymai „prieš“

5. Poelgio moralinę vertę sudaro ne rezultatas (pvz., maloni būseną ar kito žmogaus laimė), o to poelgio principas (motyvas).

Sutinku *Iš dalies sutinku* *Nesutinku*

Įrodymai „už“

Įrodymai „prieš“

6. Kai žmogus duoda pažadą neketindamas jo tesėti, jis yra tariamai gudrus, bet ne protingas. Sutinku Iš dalies sutinku Nesutinku

Įrodymai „už“

Įrodymai „prieš“

7. Joks žmogus nėra pajėgus visą gyvenimą vadovautis dorovės dėsniu, todėl pareiga iš viso yra tik iliuzija ir išgalvota sąvoka.

Sutinku Iš dalies sutinku Nesutinku

Įrodymai „už“

Įrodymai „prieš“

8. Tačiau pareigos ir dorovės dėsnio supratimas veikia žmogaus širdį daug stipriau negu visos kitos paskatos. *Sutinku* *Iš dalies sutinku* *Nesutinku*

Įrodymai „už“

Įrodymai „prieš“

Dorovės samprata

A large, empty white rectangular area with a dashed border, intended for students to write their answers to the question.

